

Sestop učiteljev

NOMINALIZEM

Nekoč me je precej presunilo, ko sem v knjižnici videl profesorja, ki nam je predaval farmakologijo, kako vestno prebira novosti iz neke znanstvene revije; in sem si mislil: tak poklic je pa res mučen, nikoli ne prideš do konca; kakšni frajerji so pravzaprav srednješolski profesorji, ki jim ni treba vedeti, kaj se sproti dogaja v znanosti, temveč kvečjemu vsakih nekaj let malce dopolnijo svoja izvajanja; pri tem pa imajo pri dijakih bistveno večjo avtoriteto in tudi večji ugled kot tile visokošolski učitelji pri nas študentih.

Za povrh sem se večkrat spomnil tudi na poimenovanja teh ljudi: v srednji šoli je vsak učitelj že kar profesor – ta naziv dobi vsakdo že ob diplomi na ustrezni pedagoško usmerjeni fakulteti oziroma akademiji. Na fakulteti je drugače. Kot asistente oziroma asistentke sem v običajnem življenju poznal tehnične ali fizične sodelavce strokovnjakov ali mojstrov, ki so jim, denimo, podajali orodje ali jim pripravljali maso ali karkoli že – in tako se mi je ta naziv zazdel prav ponižujoč za nekoga, ki je dokončal fakulteto in suvereno obvladoval pedagoški proces in pri katerem smo imeli tudi zelo resne in selektivne

kolokvije. Pa ne le to – kasneje sem izvedel, da se fazi asistentstva tako rekoč ne moreš izogniti, niti ko si že magister. In šele kot doktor znanosti lahko sploh vložiš prošnjo za izvolitev v naslednji naziv – in preden te tudi zares potrdijo, traja v boljšem primeru še kakšnega pol leta.

No, ko se mladi doktor – ki mu, če je moškega spola, zdaj lasje ob straneh lahko resda tudi že lepo sivijo in se mu tudi površina čela vidno povečuje, pa tudi njegov prvi otrok je lahko že v letih, ko iz šolske klopi ne zre več v obličje učitelja, temveč že profesorjev – vendarle znebi tega nevšečnega asistentstva (*nomen* je pri tem namreč, vsaj delno, tudi *omen*), postane *docent*. Na žalost pa tudi ta beseda po prevodu iz latinščine ne pomeni nič več in nič manj kot *učitelj* – kar pa je tudi že vsakdo, ki uči v prvih štirih razredih osnovne šole –, in se pomensko ne more kosati z že omenjenim nazivom *profesor*.

Docenta smo pobrali od naših avstro-ogrskih, se pravi nemško govorečih prijateljev; vendar pa tudi Angloameričani v ta namen ne uporabljajo niti malo bolje zvenečih atributov: *assistant professor* bi lahko razumeli kot *pomožni profesor*, da ne rečem celo kot *profesor pomočnik*. Našega *asistenta* pa pri njih nadomešča morda razmeroma le za spoznanje ugodnejša beseda *instructor* – toda saj vemo, da je v splošni rabi jezika inštruktor vsakdo, ki koga uči kakšne telesne spretnosti (najlepši spomini me navdajajo v zvezi z mojim prvim avtomobilskim inštruktorjem, ki sem ga po izdatnem prenašanju njegove arogance in čezmernem nakopičenju ur ter naposled še po neuspelem opravljanju izpita zapustil in zamenjal firmo) ali pa se v prostem času za honorar ukvarja s posameznimi osnovnošolci, ki občasno zabredejo v umsko nemoč ali pretirano lenobo.

Če so docentu kolegi naklonjeni, postane po nadaljnjih nekaj letih končno tudi univerzitetni profesor. Toda najprej *izredni*. Nepoučenim se resda lahko zdi, da je to še nekaj več, kot če bi bil, denimo, neizreden, torej navaden profesor. Nekaterim od tistih pa, ki nekaj malega o hierarhiji akademskih nazivov vendarle vedo, se zdi *izredni profesor* oznaka za tistega, ki pravzaprav še ni čisto zrel za povsem pravo profesuro.

Naposled pridemo tudi do *rednega profesorja*. V mnogih primerih šele takrat, ko je dani človek že krepko onstran svojih najbolj – ali sploh še – ustvarjalnih let. Vendar zdaj ima, vsaj ponavadi je tako, že veliko moč odločanja in pomemben vpliv na napredovanje drugih, mlajših kolegov, ki plezajo za njim po tej gerontokratsko urejeni hierarhični lestvici.

OPORTUNIZEM

Selekcija na univerzi

Pri tem obstaja, kajpak, tudi druga plat. Prenekateri stari profesor je seveda dejansko in objektivno bistveno sposobnejši znanstvenik in ustvarjalec od nekaterih drugih, ki mu časovno sledijo in, v številnih primerih, nestrpno čakajo na njegov odhod. Pri tem je zelo žalostno in povsem paradoksalno – pa vendar docela življenjsko in logično – da se ob času upokojitve ravno tisti ostareli ustvarjalci, ki so – še vedno – največji umi in nosilci najžlahtnejše duhovnosti, z najmanj odpora poslovijo od svojega formalnega delovnega mesta. Tisti pa, ki so naredili bore malo koristnega – razen zase –, pa so seveda drugačnih stališč glede svojega odhoda s prizorišča – in se še dolga leta, realno povsem nepotrebni in karseda nadležni, smukajo po svojih uzurpiranih kabinetih in inštitutskih hodnikih.

Zanimiv pa je tudi pogled na naslednike teh profesorjev enega in drugega tipa. Najprej so tu tisti, ki skušajo svojega predhodnika čimprej spraviti s prizorišča. Kolikor bolj je takšna usmerjenost brezkompromisna, toliko več verjetnosti je, da ni ravno vrhunsko humana – celo če ta predhodnik spada med pravkar omenjene stare in docela pogrešljive tečnobe, se zdi, da ne bi nikogar pobralo, če bi vendarle pokazal vsaj malce pietete do starca. Bistveno hujši pa je primer, ko se predstavnik srednje generacije, ki se ravno dokoplje do pomembnejšega položaja, spravi na svojega še vedno ustvarjalnega predhodnika in ga s svojo politično – ali kakršno koli že – močjo tudi spodnese. Pri vsem tem velja seveda dokaj strogo pravilo obratnega sorazmerja med ustvarjalno vrednostjo tega naslednika in pa njegovo težnjo po čimprejšnji prevladi. Tisti, ki so duhovno in kreativnostno samouresničeni, kajpada ne potrebujejo tovrstne oblike samopotrjevanja. Drži pa, da imamo tu vsaj potencialno tudi še posebno skupino, namreč lenuhov, v katero spadajo tisti, ki niti niso ustvarjalni niti se jim ne ljubi prevzemati kakšne višje ali dodatne pozicije.

Negativna univerzitetna selekcija

In ko smo že pri tem psihologoidnem špekuliranju o značajih visokošolskih eminenc, si pogledjmo še eno prvino univerzitetnega življenja, ki je nekaterim znana pod imenom *negativna selekcija*. Marsikdo, ki je bil kdaj na univerzi, bi se podpisal pod trditev, da je kvaliteta prihajajočih izobraževalno-raziskovalnih kadrov vse prepogosto uravnavana po načelu: rajši premalo kot preveč sposobnosti. Kvalitetni profesorji pri

tem ponavadi ne posegajo po tem kriteriju izbire, saj se spričo svoje samoaktualiziranosti ne bojijo vzeti za svojega naslednika nekoga, ki jim je, vsaj v potencialnem smislu, dorasel – in ki jih bo v nadaljevanju, vsaj kar zadeva novo znanje, seveda kaj kmalu tudi presegel. Drugi, manj sposobni, pa zato upravičeno toliko bolj preplašeni glede svoje prihodnosti na danem položaju, tega skušajo obvarovati tako, da za naslednika vzamejo karseda nesposobnega kandidata – ki jih, po njihovem prepričanju, ne bo mogel ogrožati. In ker vsak naslednji po isti logiki to počne še naprej, je s tem miselnim eksperimentom hipoteza o negativni selekciji na univerzi že dobro podprta, legitimna in smiselna.

Paradoks neumnega profesorja

Manj smiselno pa se zdi pravkar opisano početje teh selektorjev. S svojim izborom najboljšega kandidata bo sposobni profesor ne le izpolnil svoje duhovno in etično poslanstvo do družbe, temveč bo – malce presunljivo in nepričakovano za zagovornike druge perspektive – koristil tudi samemu sebi: sposobnemu nasledniku namreč ne bo prišlo na misel, da bi se ukvarjal s tako pritlehnimi opravili, kot je rovarjenje proti svojemu predhodniku, temveč se bo rajši – in to v ustvarjalnem sodelovanju z njim – posvečal pomembnejšim opravilom na svojem profesionalnem področju.

Na drugi strani pa imamo situacijo, ki jo bom poimenoval *paradoks neumnega profesorja*. Nesposobni naslednik se, prav tako kot njegov predhodnik, vsaj implicitno zaveda svoje neadekvatnosti za mesto, ki ga zasede – in prav zato, ker v smislu ustvarjanja tehtnih vrednot ne more seči takorekoč nikamor, mu ostaja toliko več časa, energije in zlasti motivov za razmišljanje o tem, kako bi si zagotovil manifestno višjo pozicijo in hitrejšo kariero. Če malo zaostriamo trditev, si je neumni profesor – namesto da bi vzel sposobnega naslednika, ki ga v resnici sploh ne bi ogrožal, temveč bi ob svojem ustvarjalnem delu mirno prenašal njegovo nepomembno prisotnost – vzredil kačo v nedrih oziroma nekoga, ki je – kot bi zagodla Erazem in potepuh – bolj pesjanski od izhodiščnega pesjana.

SKEPTICIZEM

Vprašljivost znanja

Ko sem govoril o vrlinah kvalitetnih profesorjev, nisem omenjal znanja, temveč predvsem duhovno kultiviranost in

ustvarjalno zavest. Znanje je namreč v današnjem času postalo nekaj zelo relativnega in vprašljivega. Poleg tega je tudi že Fromm dobro označil tiste, ki kopičijo znanje, niso pa pri tem tudi modri, za pravzaprav nič dosti drugačne od tistih, ki kopičijo predmete, statusne simbole ali pa naprimer posnetke s potovanj po svetu. Vsi omenjeni živijo po načelu *imeti* (Fromm 1989). Še dlje lahko gremo: ti, ki *posedujejo* toliko več znanja in ki jim to v smislu zvečanja njihovih vrlin nič ne pomaga, so pravzaprav še slabši od najprimitivnejšega finančnega ali pa avanturista, ki se kladi po svetu z namenom, da bi se s temi svojimi dogodivščinami nato hvalil. Za razliko od obojih (a od drugih vendarle bistveno manjšo kot od prvih) imajo namreč kup potencialno dragocenih informacij, iz katerih pa kljub vsemu ne izluščijo nobene pomembne vrednote.

Lahko se torej zgodi, da kdo ve nepopisno veliko podatkov, pa je zato še vedno bedak – ker iz njih ne zna logično in ustvarjalno sklepati. Kot to velja v vsakršni skupini ljudi, so tudi med pedagogi tovrstne razlike med posamezniki velikanske.

Znano je, dalje, tudi to, da so nekateri vrhunski strokovnjaki in znanstveniki obupno slabi in docela nerazumljivi predavatelji – in v funkcionalnem pedagoškem smislu ni tak človek nič dosti bolj uporaben, kot če bi bil preprosto, kratko in malo, neumen. Na tem mestu je torej pomembno predvsem dejstvo, da samo znanje ni tista edina pomembna lastnost, ki daje profesorju vso kompetenco za njegovo delo. Če je bil v starih časih ta kriterij morda, zelo pogojno rečeno, še zadosten, pa to danes prav zagotovo ni več.

Evolucija učiteljske nevednosti

Še sreča, bi rekli klasični predavatelji. Če bi namreč pri njih merili le znanje, bi lahko v nekaj dneh pozaprli vse šole po svetu in bi se mladci nato izobraževali le še iz računalnikov, povezanih v svetovno omrežje. Kljub temu, da – vsaj predvidoma – obstaja poleg te tehnologije vendar tudi nekaj, kar lahko nudi le predavatelj v človeški podobi, pa velja, da se je pomembnost in s tem tudi vrednost učitelja v današnjem času, v primerjavi z nekaj leti nazaj, še bolj pa v primerjavi z desetletji in stoletji v preteklosti, silno zmanjšala. Če se danes lahko že vsak otrok spomni vprašanja in najde čisto sam – z uporabo tehnike – tudi odgovor nanj, o katerem se njegovemu učitelju niti sanja ne, pa je bil v Dickensovih časih učitelj malone dejansko *bog i batina* (vsaj to zadnje nedvomno). Če le malo pretiravam, je mogoče trditi, da je lahko, kdor se je profesionalno ukvarjal s kakim področjem, v resnici prebral vse pomembne obstoječe

knjige in bil s tem absolutno informiran – o svojem predmetu ni vedel samo več kot kdorkoli drug, temveč dobesedno vse, kar se je dalo v tistem času o njem sploh vedeti. Učitelj je bil tedaj res avtoriteta v informacijskem smislu.

Avtoriteta takšne vrste so ponekod tudi še danes razni osnovnošolski in deloma srednješolski pedagogi. Ker so bolj informirani in tudi bolj izkušeni od svojih učencev oziroma dijakov, velja njihova beseda v mnogih primerih še vedno za absolutno resnico. Posamezniki med njimi pa se že dobro zavedajo svoje relativnosti in omejenosti ter zaradi tega postanejo do svojih podrejenih ponavadi tudi bolj liberalni. Pravilo – kajpak tudi z izjemami – pa takšen odnos postane na fakultetah. Tamkajšnji profesorji, vsaj načeloma, pristopajo k delu na bolj razsvetljeni osnovi. Bistveno lažje jim je pri tem tudi zaradi dejstva, da so študentje že bolj zreli in da je tudi njihova prisotnost, vsaj kar zadeva predavanja, neobvezna – torej prihajajo v glavnem le tisti, ki jih stvar zanima (če pa kdo prihaja le iz oportunističnih pobud, češ da si ga bo predavatelj zapomnil kot marljivega študenta, pa vsaj ne povzroča nereda v prostoru – kar je pri pedagogih na nižjih stopnjah izobraževanja pogost razlog za izvajanje sankcij in umetno zviševanje svoje avtoritete po načelih, ki nimajo nič skupnega s tehnimi argumenti).

Po doslej zapisanem lahko misli o tem kognicijskem sestopu učiteljev strnemo v dva trenda. Prvega je moč zaznavati kot zgodovinsko naraščanje svetovnega znanja in s tem relativno zmanjševanje prvotne vsevednosti posameznika, obenem pa seveda tudi njegove potencialne arogance (čeprav smo videli, da je le to pogosto moč zaslediti ravno pri tistih, ki imajo najmanj opravičljive podlage zanjo; in prav to je seveda spet vzrok, da se pojavi in bohota... – toda stvari se pri tem že zavrtijo v nerešljive miselne zanke). Drugi trend pa je mogoče opisati kot hkratno naraščanje znanja učiteljev od osnovne do visoke šole in pa njihove zavesti o lastni omejenosti. To zvečuje tolerantnost in neavtoritarnost šolskega režima, bolj ko se pomikamo navzgor – in izkušnja nekega razmeroma ustvarjalnega človeka lahko naprimer pokaže, da je bila zanj osnovna šola karseda dolgočasna spričo njenega pretežnega vztrajanja pri mehničnem učenju stavkov brez pravega razmišljanja in ustvarjalnosti; srednja šola mu je bila s svojimi dodatnimi, a žal samo obremenjujočimi zahtevami kvečjemu zoprna in posiljujoča; fakulteta pa s svojo bistveno zvečano liberalnostjo zanj že veliko bolj učinkovita in tudi prijetna; na magisteriju so kolokviji le še prijetni pogovori, doktorat pa lahko omogoča še veliko več samostojnosti in celo pravi polet ustvarjalnosti.

Vprašljivost znanosti

Bolj ko je predavatelj uravnovešen in pri sebi, bolj se zaveda svojega brezmejnega in vseskozi brezglavo naraščajočega neznanja v primerjavi s svetom. Poleg te nore zbežljanosti sodobne informatike, ki nas dela čedalje bolj majhne v čisto tehničnem smislu, pa se pojavljajo tudi legitimni filozofski koncepti, ki govorijo o nemoči tudi same znanosti, in to ne le v tehničnem, marveč celo v konceptualnem smislu. Popperjeva ovrgljivost, ki jo je kot kriterij za znanstvenost uvedel namesto predtem veljavnega načela dokazljivosti, je že eden od njih. Po njem znanost tudi teoretično ni več sposobna povedati, kaj je res, temveč se lahko resnici samo približa (Popper 1959). Še naprej pa je šel filozof znanosti Feyerabend, ki je govoril o anarhizmu teorij – češ da ne bo nikoli prevladala ena sama znanstvena teorija, marveč bodo vselej soobstajali rivalski pogledi na stvarnost; in – kar je še bolj radikalno – v samem izhodišču nista mistika in religija po njegovem mnenju prav nič manj legitimni za razlago sveta, kot to velja za znanstvene pristope (Feyerabend 1975).

Vsa našeta dejstva so izobraženemu učitelju nato tudi v vseskozišnji opomin, naj od svojih študentov vendar ne zahteva pretiranega pomnjenja podatkov – saj se ti lahko iz neke druge perspektive kažejo tudi kot popolnoma nepotrebni.

Vprašljivost učiteljeve avtoritete

Obravnavani učiteljev sestop na področju znanja ima, kot je moč pričakovati, tudi svojo slabo stran. Kljub dejstvu, da je liberalni, razsvetljeni učitelj veliko bolj človeški in ljubezniv, prihaja v novejšem času do vse manjšega spoštovanja študentov do njega. Vzrokov za to je več. Prvi je gotovo ta, da se sami študentje zavedajo opisane inherentne omejenosti njihovega predavatelja in njegovega čedalje manjšega pomena v svetovni areni, poleg tega pa, kot rečeno, lahko do odgovorov na zanje pomembna življenjska, kot tudi na strokovna vprašanja čedalje bolj zlahka prihajajo povsem mimo njega.

Čim bolj se učitelj tega zaveda, bolj skromen je in manjši pritisk izvaja nanje – in tu imamo nato že drugega od napovedanih vzrokov, ki omogočajo, da se nespoštovanje do njega razpase. Naleti namreč na tisti psihološki dejavnik, ki izhaja iz zakonitosti sile in protisile: razen v idealno harmoničnih odnosih – in še ti niso večni – namreč velja, da ena od udeleženih strani v skorajda kakršnemkoli odnosu ustvarja malo več pritiska na drugo; ta pa se umika, popušča. Težava je v tem, da če bi dotedanji pritisk prve strani prenehal, bi ga kaj kmalu

začela izvajati druga stran. Najbolj zgovorne primere najdemo praviloma kar v naših vsakdanjih odnosih z najbližjim, partnerjem. Dobri profesor torej, ki se po lastni odločitvi skoraj povsem izenači s študenti, lahko postane žrtev opisanega načela. Študentje ga pričnejo najprej tikati (s čimer ni, vzeto samo po sebi, še nič narobe), nato pa o njem celo zviška soditi, češ kako lahko tak človek, ki še sam ni prepričan o svojem znanju, uči druge...

A če govorimo o razsvetljenem in čvrstem človeku, se pri njem ta pretirana dobrodušnost le ne bo pojavila, temveč že predvidi, kaj lahko sledi iz nje. In tako se bo – iz povsem drugačnih razlogov, kot je avtoritativnost – kljub vsemu obnašal bolj strogo. Vprašanje je le, koliko časa se lahko ta njegova pokončna drža ohrani – glede na to, da ga obdaja svet, ki je prenapolnjen z zahtevami po raznih moralno vprašljivih kompromisih.

FEMINIZEM

Kot kažejo podatki, se – ne le na humanistično ali nekaterih družboslovno usmerjenih dodiplomskih stopnjah študija, kjer je lepši spol v številčnosti že dolgo prevladoval, temveč tudi na številnih drugih področjih visokega šolstva in tudi vrhunske znanosti – pojavlja čedalje več žensk. Eden od možnih razlogov za to feminizacijo je dejstvo, da v kapitalističnem okolju ne šolstvo in ne znanost samim njenim ustvarjalcem in izvajalcem ne prinašata ravno astronomsko visokih dohodkov – in po splošno uveljavljenem in tudi sociobiološko utemeljenem načelu, da je moški veliko bolj usmerjen v pridobivanje denarja kot ženska – saj si lahko moški z denarjem, nemalokrat preverjeno in potrjeno (Buss 1994, Wright 1995), bistveno bolj poveča svoj reprodukcijski potencial –, je stvar videti pojasnjena.

S samo feminizacijo seveda ni nič narobe – do težav pride takrat, ko nastopi feminizem. S tem izrazom označujem le tisto skrajno in neupravičeno stopnjo gnanja posameznic za tem, da bi ženske dosegle prevlado; želja po emancipaciji oziroma ukinitvi manipulacije z ženskami pa po mojem mnenju sploh ne spada pod naslov *feminizem*, temveč gre za vprašanje najbolj obče pravičnosti in demokratičnosti, ki mu ime feminizem lahko edinole škoduje, saj pri moškem spolu neredko ustvarja nepotrebno psihološko alergijo in avtomatično usmeritev v nesodelovanje in tudi učinkovito kljubovanje.

Ena od resnih groženj za liberalnega profesorja (če je ta pač moškega spola), ki se je pri nas zaenkrat še nismo dobro zavedeli, je naraščajoča moč tako imenovane šibke ogrožene

ženske. Zelo preprost in hkrati sila skrajn primer napovedanega argumenta ponuja drama Američana Davida Mameta z naslovom *Oleanna*, kjer študentka obtoži profesorja spolnega nadlegovanja, ne da bi bil on tega v resnici kriv, temveč je skušal biti do nje le karseda človeški in ustrežljiv (Mamet 1993).

Seveda pa to ne pomeni, da so zdaj moški kar naenkrat postali ogroženi del populacije: s svojo fizično močjo in hormonskim sistemom, ki je, govoreč statistično, vsekakor bolj nagnjen k nasilju kot ženska natura, bodo tudi še v prihodnje najbrž bistveno večja grožnja za nasprotni spol kot pa obratno. In tudi tisti profesorji, ki dejansko nadlegujejo svoje študentke, bodo morda marsikje še vedno številčno prevladovali nad tistimi, ki so obtoženi po krivici. Treba se je le zavedati, da ni absolutno resničnih sodb, ki bi se nanašale na posameznike že samo zavoljo njihove pripadnosti enemu ali drugemu spolu.

Feminizem, kot je bil obravnavan v tem okviru, v resnici ni nikakršna absolutno obstoječa kategorija znotraj razprave o sestopu učiteljev – omejil sem se pač le na moški del profesorskega stanu, ki je na univerzah tradicionalno prevladoval. S profesorjicami pa se bomo ukvarjali kdaj v prihodnosti, ko bo tudi več podatkov o njihovi morebitni seksistični ali seksualno-manipulatorski vlogi.

KAPITALIZEM

Grabte denarje...

Pregovor pravi: če bi bil vedež, ne bi bil revež. Do neke mere to seveda velja. Toda kdor ve še veliko več, kot mu je potrebno le za sprotno uspešno delovanje, postane Hamlet, dvomljivec. Če pa vzamemo omenjeni pregovor dobesedno, ga lahko na podlagi empiričnih dejstev tudi izpodbijamo. Prototip vedežev so – kdo drug kot ravno univerzitetni profesorji. Ne bomo sicer pretiravali in trdili, da so revni; vsi pa vemo, da gotovo ne zaslužijo toliko, kot je realna vrednost njihovega znanja – zlasti če jih primerjamo z raznimi špekulanti in prekupčevalci, ki pri svojem vsakdanjem delu največkrat uporabljajo precej manjši del kapacitet povprečnega človeškega uma.

A težav pri tem seveda ni: kdor je samouresničen v okviru svojega poklicnega dela, mu je denar bistveno manj pomemben in ga tudi potrebuje neprimerno manj kot drugi. Tudi če se vozi v starem hrošču – nekateri njegovi nekdanji sošolci iz osnovne šole (seveda prav tisti, ki skoraj ne vedo, da obstajajo še katere druge) pa se mu naprimer pritožujejo nad visokimi davki na obrt, zaradi česar se zdaj ne morejo odločiti, ali bi kupili

najmočnejšo ali le drugo najmočnejšo alfo – mu ni dosti mar. Problem nastopi šele tedaj, ko denar dejansko prične spreminjati njegovo, in to celo tudi profesionalno usodo.

Kapital je tudi v čisti znanosti zakoreninjen veliko globlje, kot si mislimo. Pri tem sploh ne nameravam obravnavati dotacij ministrstva za znanost, ki so že malone po svoji definiciji usmerjene v glavnem v tehnološke, mnogo manj pa v kreativnostne, kaj šele v duhovne vrednote raziskovanja. Še toliko manj je seveda moč pričakovati od naročnikov aplikativnih raziskav. A do sem je stvar docela jasna – in celo patetično bi bilo, če bi potekala drugače. Zagata se pojavi nekje drugje.

V OBJEMU KAPITALA

Institucionalni del zgodbe

Za vzorec vzemimo kakšno ugledno privatno, denimo, ameriško univerzo, kjer so zaposleni vrhunski znanstveniki, ki so obenem tudi (bolj ali manj vrhunski) predavatelji. Glavni pogoj za njihovo zasedanje mesta na univerzi je število objav v najuglednejših svetovnih znanstvenih revijah. Z drugimi besedami: če nekdo hoče biti predavatelj na ugledni poziciji, mora biti najprej vrhunski znanstvenik, ali morda pravilneje – od najvišjih obstoječih avtoritet priznan raziskovalec in objavljalec znanstvenih oziroma strokovnih člankov. Pravilo *publish or perish* se torej ne nanaša le na znanstvenoraziskovalno sfero – kjer se morda še lahko zdi upravičeno trditi, da tisti, ki ne objavlja, svetu pač nima kaj pametnega pokazati; marveč sega njegova veljava onstran legitimnosti, ki bi jo zagotavljala zdrava logika: kar naenkrat naj bi se v peklu pozabe in nezaposlenosti morali cvreti tudi tisti, morda odlični pedagogi, ki pač niso tako zelo uspešni v znanstvenoraziskovalni sferi. Takšno pravilo se zdi izrazito nesmiselno, še zlasti če se spomnimo že omenjene težave v zvezi s pedagoško inkompetentnostjo mnogih veljakov iz raziskovalno znanstvenega sveta.

Na nekaterih univerzah po svetu, za razliko od gornjega nesmisla, upoštevajo to nepovezanost med eno in drugo človeško sposobnostjo, in pri njih obstaja poleg profesorja – znanstvenika in pedagoga v eni osebi – tudi položaj predavatelja, *lecturer* – ki se mu glede svojega obstoja ni treba kar naprej bati, ali bo z revijalnimi objavami nagrebel dovolj točk, da bo izvoljen še za nadaljnji mandat – temveč se lahko z zadovoljstvom, in prav zato tudi še veliko bolj profesionalno, prepušča pripravi svojih predavanj, ki so zato lahko bolj izdelana in zanimiva.

Vpletenost kapitala v tu obravnavano področje se kaže

najprej skozi samo dejstvo, da obstaja v tem, navidez sicer odprtem svetu, precej tesno zaprt začarani krog. Na najuglednejših šolah predavajo tisti, ki objavljajo v najuglednejših revijah. V najuglednejših revijah pa objavljajo predvsem tisti, ki delajo na priznanih inštitucijah¹. Na priznanih inštitucijah, kot je kaj lahko sklepati, delajo vendarle predvsem tisti, ki so se šolali na priznanih univerzah. In s tem je krog zaprt, najden pa tudi skriti vpliv kapitala: na najboljših šolah se namreč šolajo le bogati.

Personalni del zgodbe

Poleg pritiska, ki ga na predavatelja izvaja sama inštitucija s svojimi zahtevami oziroma ves ta sistem, v katerem je tudi inštitucija le nemočen del, obstaja tudi druga, celo neposredna oblika povezave med kapitalom in močjo učinkovanja na pedagoga. Študentje, ki plačujejo drago šolnino, in ki – kot smo videli že prej, pedagogu že tako zlahka zrastejo čez glavo zaradi delovanja prvin informacijske ali pa feministične revolucije – imajo seveda še kako jasne občutke svoje velevrednosti v primerjavi s svojim skeptičnim, samovprašljivim profesorjem, ki je poleg tega – čeravno mu je določena vsota denarja verjetno sploh omogočila vstop v opisani krog – zdaj tudi v finančnem smislu nemara prava uboga para v primerjavi s kakšnim profitolovcem, kakršni so posamezni očetje ali matere tovrstnih študentov. In ko se vsa ta nasprotja enkrat strnejo in obrnejo proti nekemu predavatelju, ker je, recimo, zagrešil neko manjšo nepremišljenost – se zlahka zgodi, da ga skupinica tendencioznih mladcev odplavi s katedre. Diabolični motor vsega tega dogajanja, ki smo ga lahko začutili, kako deluje iz ozadja – če se, z nostalgичnim spominom na našo preteklost, izražam nekoliko po marksistično –, pa ima že znano ime: *kapital*.

MATERIALIZEM

Obstaja še ena oblika vpletenosti kapitalističnih veljav – a, za razliko od gornjih, samo na posredni, metaforični ravni. Videli smo, da je edina pomembna vrednota, s katero lahko nekdo zagotavlja svojo znanstveno in s tem pedagoško kvaliteto – število uglednih objav. Prav nič ne zaleže še tako imenitna razprava, če ni objavljena tudi v imenitni reviji. In narobe: še tako povprečna ali celo zmotna in zavajajoča pisanja, ki se, denimo, pritiho tapijo do objave v ustrezni reviji, so v tem smislu vzeta za suho zlato.

Gre torej za nenavadno, tako rekoč srhljivo, udejanjanje

¹ O tem govori naprimer zgodba nekega mehiškega znanstvenika, ki je brez težave objavjal članke v urhunskih revijah, vse dokler je bil gostujoči raziskovalec v okviru neke znane skupine na nekem znanem severnoameriškem inštitutu; ko pa se je vrnil in z domače univerze poslal svoje nadaljnje študije enake kvalitete in relevantnosti, z objavami na usem lepem ni bilo več nič.

načela *imeti*, za pravo moderno racionalistično pismouštvo, kar je spričo svoje navidezne, a lažne pripadnosti področju, ki se poskuša približevati resnici kot vrednoti, pač skrajno perverzno. *Biti* dober – samo po sebi torej ne pomeni čisto nič. *Imeti* objave (ki so verjetno dobre) v priznanih revijah (ki so najbrž tudi kvalitetne) – pa je edini zveličavni kriterij v sodobnem svetu znanosti; kriterij, ki pa tudi nedvoumno govori o svojem poreklu: vulgarnem kapitalistično-posesivističnem materializmu.

Izroditev veljav pa je lahko še hujša kot vse doslej opisano. Poznam naprimer človeka, ki je objavil že precej člankov v raznih najsolidnejših domačih revijah, nima pa ravno veliko tujih objav – ker se je pač usmeril v samo vsebino ustvarjanja in ob tem tudi v estetiko izraznega jezika (prav ta estetika in pa metaforika sta za ortodoksni scientizem, vemo, najhujša zločina), ne pa predvsem v nenehno moreče prilagajanje zahtevam tujih uredništev, ki bi mu stvari objavljala, da bi pač lahko potem okoli mahal s temi formalističnimi psevdovrednotami. Članek s svojim sporočilom in v svoji obliki je zanj končni izdelek, in s tem tudi cilj početja, ne pa sredstvo za doseg neke druge, heteronomne vrednosti. Pa ga je nekdo – ki, očitno, podobno kot večina, ni dojel prav nič od tega – dobronamerno poučil o dejstvu, da bi moral objavljati v svetovno priznanih tujih revijah, toda z naslednjimi besedami: saj, kvantiteta je že velika, toda zdaj je važna še kvaliteta!

* * *

Tudi sam sem stopil v ta toliko želeni visokošolski svet pedagoških izvajanj – in zdaj, tako kot vsi njegovi prebivalci, občasno plezam čez različne naravne in nenaravne ovire; drugič mirno stopam po njegovih planjavah in drugih podobah razsežnosti; včasih se zavedam, kako neizbežen, samookruten, in tudi že izvršen, je ta naš mnogoteri sestop – in naposled, kako otožno prijeten je občutek njegovega samozavedanja, ki tako že v časih sedanjosti razblinja vtis velike resnobe.

Izveček

Esej opisno in analitično govori o nekaterih objektivnih pojavih, ki so v sodobnem času spremenili odnos univerzitetnih pedagogov do sebe in svojega dela, do svojih slušateljev in do sveta. Loteva se univerzitetne nomenklature, obravnava univerzitetno hierarhijo in gerontokracijo, negativno selekcijo na univerzi, izpostavi tako imenovani paradoks neumnega profesorja, komentira naraščajočo vprašljivost znanja, znanosti in učiteljeve avtoritete, pa tudi negativne vplive radikalnega

feminizma, kapitalizma in vulgarnomaterialističnih vrednot na
eksistenco in delo predavateljev.

Artur Štern (1965), doktor bioloških znanosti, znanstveni
sodelavec inštituta Bion, avtor knjige *Altruizem* (ZPS, 1996) in
soavtor knjig *Evolucija* (ŠOU, 1996) ter *Gen v valovih –
Porajanje nove biologije* (ZPS, 1996)

LITERATURA

BUSS D. M. (1994): *The evolution of desire*. Harper Collins Publishers, New York.

FEYERABEND P. (1975): *Against method*. Verso Editon.

FROMM E. (1989): *Imati ili biti?* Naprijed, Nolit, Zagreb.

MAMET D. (1993): *Oleanna*. Methuen & Royal Court, London.

POPPER KR. (1959): *The logic of scientific discovery*. Hutchinson, London.

WRIGHT R. (1995): *The moral animal*. Random House, New York.